POKUŠENÍ NA POUŠTI

Původ materiálu
Martin Horák
Pořadí v lekci
9

Žalm 121:2-3 Pomoc mi přichází od Hospodina, on učinil nebesa i zemi. Nedopustí, aby uklouzla tvá noha, nedříme ten, jenž tě chrání.

Liturgické čtení-L 4,1-8

Klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti

- **lukášovský kontext** - mezi křest a příběh o pokušení (markovský a matoušovský postup) vkládá Lukáš rodokmen, zakončený „Adam, který byl od Boha“ (Lk 3,38). Tak jako byl pokoušen Adam v zahradě, je zkoušen i Ježíš. Ten však narozdíl od toho prvního Adama umí odpovědět „ne, ne, ne“. (Škodolibá poznámka na okraj: vzhledem k tomu, že „duch“ je v hebr. originále femininum, můžeme i tady jako zprostředkovatele pokušení nalézt ženu…)

- **pobyt na poušti** - na poušť Ježíše uvedl Duch Boží - který na něj před tím sestoupil. Lukáš dosl. říká, že Ježíš „byl veden … na poušť.“ Evokuje tak Dt 8,2 - čtyřicetiletou „cestu, kterou tě Hospodin vodil“. Z Dt jsou také všechny Ježíšovy odpovědi. I když u Lk mají oproti Mt podobu obecně známých úsloví („nejen chlebem živ bude člověk“), přece jsou uvozeny „je psáno“: respektují tedy autoritu Tóry a zároveň představují Ježíše jako toho, který „z té staré knížky“ umí správně číst. Takto nám Duch skrze Ježíše otevírá Písma (tj. SZ).

- **testování Syna** - pouštní čtyřicetidenní je časem zkoušek: a to jak kvůli Ježíši, tak kvůli čtenáři. „Testování“ Syna Božího má Teofila a nás zbavit falešných představ o Božím synovství. Máme se naučit, co to znamená být Synem podle Tóry. Jako „můj syn“ je ve SZ označen Izrael (Ex 4,22; Dt 8,5). Zjišťujeme, že synovství souvisí s posláním. Neposkytuje Ježíši „božský skafandr“.

- v postavě **ďábla** jde o „funkci“. Kdo řídí, je řediTEL, kdo pokouší, pokušiTEL. Tuto funkci pak na sebe v průběhu evangelijního příběhu – i v naší současnosti – bere vždy zrovna ten, kdo jako pokušitel zafunguje (v evangeliu – Petr, zástupy pod křížem,… – jak se pokoušíme navzájem dnes, o tom můžete vést debatu). I starozákoní *sátán* je spíš než nějaký „padlý

anděl“ ten, kdo se v určité situaci projevuje jako „odpůrce“. Pokušitelem se stává ten, kdo v dané chvíli povolanému člověku či společenství nabízí špatně nastavenou výhybku. O pokušitelích se v bibli vypráví proto, abychom tu špatně nastavenou výhybku včas poznali, ne proto abychom o nich spekulovali.

- **pořadí** pokoušecích testů u Lukáše je: udělat z kamení chleba - přijmout moc všech království - v Jeruzalémě se vrhnout z okraje chrámu. Pokušitel tedy nabízí svou variantu „cesty do Jeruzaléma“, která pak bude hrát v Lukášově vypravování osnovnou roli (srv. Lk 9,31.51). Z hlediska Ježíšovy cesty je to „dábelská karikatura“ Božího synovství. Z hlediska čtenáře odrážejí testovací otázky představu konvenčního náboženského „machra“, který „umí“ zázraky, ohřívá se v slávě mocných a prokáže, že se těší zvláštní božské protekci.

- k jednotlivým pokušením:

1. Pokušitel chce, aby Ježíš, „nový Adam“ vzal do svých rukou dar many, chleba na poušti a přestal spoléhat na Boží „sytící věrnost“. Ježíš proti tomu staví „deuteronomistickou antropologii“ - nejen chlebem živ je člověk (Dt 8,3).

2. pokušitel v okamžiku (jako reklamní šot) předvede všechny „civilizované země“ (celou oikoumene) – a nabízí – dám ti jejich slávu a moc, neboť „mně byla dána“ (od Boha! - srv. Mt 28,18). Ježíš, Mesiáš „na dlouhé cestě“, se tímto jedním okamžikem nenechá zaslepit a odmítne vzdát mu božskou poctu s odkazem na Hospodinovu jedinečnost (Dt 5,9 6,4.13). Tím zároveň odmítne pojetí, které celý svět moci vidí pod vlivem a v tenatech ďábla.

3. V Jeruzalémě pak pokušitel nabízí „mesiášskou“ interpretaci Ž 91 („o tobě“!). Nejde přitom o žalm týkající se jakési všeobecné Boží ochrany – ale o vyznání, že Hospodin chrání a věrně vede svůj lid na cestě do zaslíbené země, tedy na cestě spásy. Ježíšově odpovědi (viz Dt 6,16) je potom možno rozumět ve smyslu - Nebudeš Hospodina, svého Boha, pokoušet tím, že bys ho chtěl předejít na cestě spásy. (J. Hasselaar)

- **odešel od něho** (v. 13) - dosl. odstoupil - Lukáš tohoto pojmu užívá pro odpadnutí ve zkouškách. V této zkoušce ovšem neodpadl Ježíš – ale ďábel, vyčerpán pokoušením. Kristovskou vytrvalostí je ďábla možné utahat. Možná i na to si mají teofilovci vzpomenout, až budou dále číst, jak předčasně odpadá nadšená setba (Lk 8,13), a vůbec všichni, kdo neusnesli, že následovat Ježíše a žít ve společenství církve znamená vydržet v pořád dál ubíhajícím čase (Sk 5,37n; 15,38; Sk 22,29; Žd 3,12).

Úskalí textu

- příběhy bible nedělají z pokušitele/ďábla rovnocenného Božího protihráče. Nejprve Bůh tvoří krásnou zahradu, do ní postaví člověka, pak teprve může přijít hadí našeptávač a vylhanou propagandou lidi navádět proti Stvořiteli. Nejprve je tu hospodář, který na svém poli rozsévá svou dobrou setbu, pak teprve může přijít nepřítel, bezzemek, který má jen tu svou plevelnatou přísadbu. A v evangeliu nejprve z nebe musí zaznít „ty jsi můj milovaný Syn“, na Syna sestoupí Duch svatý, vede ho vstříc zkouškám na poušti, a pak teprve se vypráví, jak přišel ďábel se svými testovacími otázkami: Jsi-li syn Boží, ukaž se...

Teofil si možná potřebuje ujasnit i tohle – nestřídají se „časy a režimy ďábla“ a „časy a režimy Boží“, ale i uprostřed tísně svodů a zkoušek lze čerpat z „je psáno“ Tóry a příběhu, jak Ježíš odolával. Takto nás evangelium nezanechává napospas zkouškám.

- i když se lze s pokušitelem vypořádat, přece jen ďábel není čert, kterého by si mohla osedlat kdejaká Káča nebo napálit sedláček chytrou výmluvou, že bude čertu povolný, jen co opadá listí z dubu. Ďábla také nelze jednoduše identifikovat s nějakým recidivistou nebo diktátorem. Ďábel může přistupovat velmi tiše, laskavě a zbožně jako v tomto příběhu. Může promluvit např. jako dobře oblečený muž s kravatou a dokonce se může ohánět Písmem. Ďábel představuje síly, které jsou v nás samotných a zároveň působí i skrze druhé. Chce nás rozvrátit a podmanit.

Pomůcky

- obrázek člověka v privilegovaném postavení (král, politik, sportovec ověnčený úspěchy...)

Motivační uvedení do příběhu

pro mladší školní věk:

Při jaké příležitosti vám rodiče říkají, že vás mají rádi? Když posloucháte, nebo když vzdorujete? Znamená pro vás, že jste „mamінčini“ nebo „tatínkovi“, oporu nebo závazek?

pro střední školní věk:

Už jste si někdy mysleli, že jste něco víc než ostatní? Kdy to bylo? Pomohlo vám to získat kamarády?

pro starší školní věk:

Víte, co jsou to „privilegia“? O kom se říká, že je v „privilegovaném postavení“? Má takový člověk větší možnosti, nebo větší úkoly? Myslíte, že Ježíš byl v privilegovaném postavení?

Můžete přitom využít obrázků privilegovaných osob - viz pomůcky - ke kterým přidáte obrázek někoho "obyčejného", neznámého. Nechte děti hovořit o tom, která osoba to má asi v životě snadnější.

Nebo srovnejte obrázek Ježíše např. z Ilustrované bible /vydané v Jugoslávii aj. vydání/ a ze zpěvníku „Buď Tobě sláva“ a zeptejte se dětí, který obrázek se jim na první pohled víc líbí. Můžete je upozornit, že jsme v pokušení předávat svědectví o Kristu tak, aby se líbilo, a přitom zakrýt jeho pravou podstatu.

pro Teofila:

Teofil se může v úvodu ptát, jak je to s tím Ježíšovým Božím synovstvím: to myslíš, že ho Bůh obdařil nějakými nadpřirozenými schopnostmi - má lepší auru - víc životů - něco jako nejlíp vybavená postava v počítačové hře? Lukáš na to odpovídá – takhle nějak si to představoval pokušitel - a přišel si Ježíše otestovat svými nabídkami.

Osnovy vyprávění

a) poznámky a osnova pro mladší školní věk

Vyprávějte si s dětmi o poslušnosti. Zvláště jak je těžké poslouchat, když se nabízejí různé lákavé příležitosti, které od poslušnosti odvádějí. Dětem nemusíme vyprávět příběh o ďáblovi a jeho třech nabídkách. Stačí upozornit, že Ježíš byl tak jako i my v pokušení myslet si, že je něco víc než ostatní lidé, a nemusí tedy poslouchat Pána Boha. Ale že toto pokušení pýchy odmítl.

I. Motivace

II. Ježíš je milý Pánu Bohu

III. Ježíš je ohrožen pokušením pýchy

IV. Ježíš se zříká pokušení být pyšný na svůj úkol - Syn Boží

Nebo můžete pokušení rozvést podle následující osnovy:

I. Motivace: Teofil si myslí - Ježíš byl něco jako náboženský kouzelník?

Odpověď:

II. Ďábel chce mít partnera

III. Ježíš není kouzelník

IV. Ježíš není sluha dvou pánů

V. Ježíš není superman

b) poznámky a osnova pro střední a starší školní věk:

Začněte rozhovorem o privilegiích. Upozorněte, že my jsme „v pokušení“ myslet si, že titul „Syn Boží“ s sebou nese nějaká božská privilegia. Lukášovi jde o to, aby ukázal, že Ježíš jde cestou neprivilegovaných.

Na tento „náš“ rozhovor může navázat Teofilovo vyptávání či namítání.

I. Motivační rozhovor

II. Teofil namítá (jako my) - Ježíš byl určitě vybaven nějakými nadpřirozenými schopnostmi

III. Lukášova odpověď: Nového Adama si přišel otestovat pokušitel

IV. Vyhladovělý Ježíš osvědčil, že člověk je víc než touha rychle nasytit hlad

V. Oslněný Ježíš odmítá moc za cenu modlářského uctívání

VI. V Jeruzalémě Ježíš odmítá spolehnout na ochranu „všemohoucího“

VII. Pokušitel odpadl – a my víme, že nemusíme odpadnout od Ježíše, i když v něm není nic „nadlidského“

VYPRÁVĚNÍ

I. MOTIVACE

Pán Ježíš byl pokřtěn. Při jeho křtu se projevilo, že má docela zvláštní pravomoc od Boha: má žít jako Boží Syn. A když má takové pověření, takový úkol, začne se na něj také připravovat. A právě teď, když se na poušti připravuje, přicházejí na něj tvrdé a těžké zkoušky.

Už jste někdy měli dělat něco, co mohlo být nad vaše síly? Napadalo vás, jak se takovému úkolu vyhnout – anebo jak si to aspoň usnadnit, aby to šlo snadno, rychle a pohodlně?

II. JEŽÍŠOVO POSLÁNÍ

Někdo by si mohl myslet, že Ježíš to měl od začátku všechno jasné: byl přece tím Božím Synem, takže musel všechno vědět a nakonec se ani nemusel o nic tolik snažit. Musel vědět dopředu, co je jeho úkolem, co to bude konkrétně znamenat, čím při tom bude muset projít. A že musel přece také vědět, že to nakonec všechno dobře dopadne. Ale bylo to tak? Dnes uslyšíme o tom, že to vůbec tak jasné a samozřejmé nebylo.

III. POKUŠENÍ NA POUŠTI

Pán Ježíš odešel na poušť, aby se tu připravil na své veřejné působení mezi lidmi. Proč šel asi zrovna na poušť? Tady mohl být sám, nikdo ho tu nebude rušit. Tady se mohl dobře soustředit, ztišit, modlit se. Tady si také mohl dobře připomínat putování Izraelců – pouští šli kdysi čtyřicet let, tam se připravovali na vstup do země, kterou jim Bůh dal.

Ve chvílích, kdy se Ježíš takto připravuje, přichází k němu pokušení. Jsou to úvahy a návrhy, které se tváří, že mu chtějí pomoci, ale ve skutečnosti by ho od jeho poslání svedly jinam. Jsou ďábelské.

IV. JEŽÍŠ ODMÍTÁ NAVRHOVANÝ ZÁZRAK

Ježíš byl na poušti čtyřicet dní. Po celou tu dobu nic nejedl a vyhladověl. A tu k němu přichází pokušitel a říká: „Jsi-li Syn Boží, řekni tomuto kamení, ať je z něj chléb. – Jestli jsi Syn Boží, tak to dokaž. Jestli jsi opravdu dostal od Boha zvláštní moc, tak ji přece vyzkoušej. Proč bys měl být o hladu? Udělej zázrak a proměň kámen v chleba. Tak všem dokážeš, že jsi člověk Boží, a navíc tu budeš mít celou hromadu jídla. Zase se budeš mít dobře.“

Nezažili jste už někdy taky takové našeptávání? Mohly znít různě: „Jestli je nějaký Bůh, tak to dokaž.“ Anebo zase jiné hlasy: „Jestli se k Bohu hlásíš, proč bys měl mít v něčem nedostatek? Neměl by ses mít naopak lépe? A vyzkoušej si, jestli modlitba funguje. Vyzkoušej si Pána Boha, ať se o tebe postará. Ať se stane nějaký zázrak.“

(Podívejte se na pracovní list pro dnešní neděli. Které z těch věcí na obrázku souvisejí s tím, o čem jsme teď mluvili – které se týkají majetku, bohatství, peněz? A co jiného byste k nim ještě doplnili?)

Co myslíte, že na to tehdy Pán Ježíš odpověděl? Řekl: „V Bibli je psáno: Člověk nebude živ jenom chlebem, ale každým slovem, které vychází z Božích úst.“ I tehdy, když jsme unavení, když jsme osamělí a třeba i hladoví, nás slovo od Boha posiluje a povzbuzuje. Ujišťuje nás, že Bůh je s námi. On ví, co potřebujeme. Nemusíme se pak už snažit si to ještě nějak dokazovat.

V. JEŽÍŠ ODMÍTÁ NABÍZENOU MOC

Ale tím ta zkouška tím neskončila. Ten pokoušeč dal Ježíši vidět všechna království na zemi a řekl mu: „Dám ti všechnu moc a slávu těch království. Mně byla dána a já ji můžu dát, komu chci. To všechno bude tvoje, když se mi budeš klanět. – Je tolik dobrých důvodů, abys takový návrh přijal. Ty jsi někdo docela jedinečný, ty máš v životě docela zvláštní úkol. A abys měl u lidí skutečně úspěch, musíš mít ve společnosti vliv. Musíš mít moc. Jen tak budeš moci prosadit všechny ty dobré věci, o které ti přece jde. A já ti tu moc dám. Má to jen takovou malou podmínečku: Uznáš, že pánem světa jsem já,“ říká ďábel.

I na nás to někdy ten ďábelský hlas zkouší. Mít tak mezi lidmi moc a vliv, mít ve společnosti zvláštní postavení, to by se to dobro hned snadněji prosazovalo, vemlouvá se nám. Kdo jiný by měl mít právo rozhodovat o celé společnosti než my? Vždyť my to myslíme s každým dobře.

(Teď se zase podívejte na náš pracovní list. Které z obrázků vypovídají něco o moci? Co dalšího byste sem ještě doplnili.)

Co na to asi Ježíš odpověděl? Zase nachází pomoc v Písmu. Říká: „V Bibli je psáno: Budeš se klanět Hospodinu, svému Bohu, a jeho jediného uctívat.“ Jen Hospodin je Pánem nebe i země a nikomu jinému nebudeme dávat najevo božskou úctu.

IV. JEŽÍŠ ODMÍTÁ NABÍZENÝ VĚHLAS

Ještě jednou zkouškou musel Ježíš projít. Ďábel ho přivedl až na samotný vrcholek jeruzalémského chrámu. A řekl mu: „ Jestli jsi opravdu Syn Boží, pak můžeš všechno. Vrhni se odtud dolů a nic se ti nestane. V Bibli se přece píše: ´andělům svým dá o tobě příkaz, aby tě ochránili.´ Platí přece, co je v Bibli napsáno, nebo ne? Ověříš si, že na Boha se dá spolehnout, a navíc díky těm zástupům lidí, kteří tě uvidí a o tom tvém kousku uslyší, získáš hned pověst někoho výjimečného. Usnadníš si svou práci. Předvedeš lidem zázrak a oni za tebou půjdou. Je přece potřeba, abys byl známý a populární. Takhle se o tobě nejspíš doslechnou a přijmou, co jim přinášíš.“

Nepřipomíná vám to něco? I na nás mohou takové úvahy tu a tam dolehnout. I my sami bychom si možná někdy chtěli ověřit, že to, co je v Písmu napsáno, platí. Takový zázrak by pomohl, říkáme si. Mohli bychom si potom ohmatat, že na Boha se dá spolehnout. Něco takového by nás přece povzbudilo. A na ostatní lidi kolem nás by to jistě taky zapůsobilo. Hned by se o nás vědělo a hned by se na nás dívali jinak. Už by se o nás neříkaly jen pomluvy, ale i něco úctyhodného, něco, co by právem budilo pozornost.

(Po třetí se ještě podíváme na náš list. Čím bychom se chtěli zviditelňovat a stávat se slavnými my dnes? Co by se nám mohlo podbízet jako důkaz Boží moci a ochrany?)

Pán Ježíš však i tuhle nabídku odmítl. Odpověděl: „Je psáno: Nebudeš pokoušet Hospodina, Boha svého.“ Takovým způsobem se Boží přítomnost neprokazuje.

IV. POKUŠITEL ODPADL

Po třetím prohraném kole tohoto zápasu pokušitel odpadl, ztratil sílu. Ale ne jednou provždy. Podobná pokušení se Ježíšovi vracela i později (když ho chtěli provolat králem, když se za ním zástupy táhly, protože je nasytil, nebo aby viděly jeho zázraky…), a pro Ježíše vůbec nebylo snadné jim odolat. Ďábel to však vždycky prohrál.

Ani ten náš zápas s pokušením nekončí, ale trvá stále. Pán Ježíš tím prošel kvůli nám, abychom věděli, že i z takových úvah nám může pomoci, že i v takovém pokoušení je při nás. A že tak jako on, ani my vůbec nemusíme prohrávat.

MODLITBA

Pane, děkujeme ti za to, že i tímhle zlem jsi kvůli nám prošel. Děkujeme ti za to, že nás ze všeho zlého vyvádíš: ukazuješ cestu ven, dáváš sílu zlo přemáhat. Prosíme tě, buď s námi v našich zápasech a rozhodováních. Amen.

podněty pro rozhovor

- čemu se říkalo privilegia dřív? Souvisela s nějakými povinnostmi? Čemu se říká privilegia dnes?

- když je Ježíš nazván milovaným Synem, znamená to, že má u Boha protekci?

- vzpomenete si, které biblické texty jsou ve 2. osobě jedn. čísla? (např. Desatero, Miluj Pána Boha, bližního aj.) Myslíte, že jsou určeny každému jednotlivci – nebo „vyvolenému synu“, tj. Izraeli?

- když se řekne ďábel, který pojem se vám zdá nejbližší:

a/ čert (protože je to nadpřirozená bytost)

b/ funkcionář (může se jím stát kdokoliv, ale musí se umět s každým domluvit)

c/ nejzlobivější kluk ze třídy (protože ho učitelé nemají rádi)

- dá se podle fotografie poznat, kdo druhé ohrožuje a kdo druhým pomáhá? Dá se ďábel poznat na první pohled?

Odkaz na pracovní list
9 Pokušení na poušti
Odkaz na píseň
Radujme se vždy společně, vzdávajíce chválu vděčně
Zněl pláč v noci té (SV396)
Čest dej (SV37)
Pokušení svatého Antonína (SV207)
Mocný Bože, při Kristovu zachovej nás spásy slovu
Pane Bože, prosíme tě (BTS32)
Hrad přepevný jest Pán Bůh náš
Cílová skupina
Školní

Mladší školní

Katechetické cykly

Pozvání na cestu - Evangelium Lukášovo

Biblický odkaz (kat)

Lukáš 4,1–4